

ЛІПІДИ АВЕРМЕКТИНСИНТЕЗУЮЧОГО ШТАМУ STREPTOMYCES AVERMITILIS УКМ АС 2161

Петрук Т. В., Козирицька В. Є., Валагурова О.В., Іутинська Г.О.

Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України
вул. акад. Заболотного, 154, Київ, Україна, 03143

Авермектинсинтезуючий штам S. avermitilis УКМ Ас 2161 може утворювати до 12% ліпідів. В сумі загальних ліпідів переважають фосфоліпіди (до 23%), стерини (до 18%) та тригліцериди (до 16%). Зі збільшенням кількості фосфоліпідів авермектинсинтезуюча активність підвищується. Особливістю жирнокислотного складу S. avermitilis УКМ Ас 2161 є наявність низькомолекулярних кислот, які є попередниками при синтезі авермектину.

Ключові слова: *стрептоміцети, авермектини, ліпіди, жирні кислоти*

Бактеріальні ліпіди є важливими біологічно активними сполуками. Їх метаболізм у бактерій дуже складний і відіграє важливу роль в обміні речовин в клітині [8]. Біологічні функції ліпідів дуже широкі: вони є основними складовими мембран, виконують роль запасного, ізолюючого і захисного матеріалу, є переносником вітамінів, регулятором транспорту води, солей, а також активності деяких ферментів, передавачем біологічних сигналів, імуномодулятором тощо [1]. Загальна кількість ліпідів у мікроорганізмів варіює від 0,2 до 40 % сухої біомаси клітини, але може досягати і більш високих значень за умов, оптимальних для накопичення жиру. Зокрема, актиноміцети можуть синтезувати до 57 % ліпідів [8, 3].

З літературних джерел відомо, що стрептоміцети виду *avermitilis* здатні утворювати авермектини – речовини, які не виділяються в культуральну рідину, а накопичуються в ліпідній фракції міцелію. Це комплекс з 8 близькоспоріднених сполук: чотирьох основних (A_{1a} , A_{2a} , B_{1a} , B_{2a}) і чотирьох мінорних (A_{1b} , A_{2b} , B_{1b} , B_{2b}). За хімічною природою це 16-членні поліциклічні лактони, що містять диолеандрозу як вуглеводний компонент молекули. Вони мають високу інсектицидну, акарицидну та нематоцидну активність і з успіхом замінюють у сільському господарстві хімічні препарати. Високу антипаразитарну активність проявляють авермектини фракції В [9]. Виділений та селекціонований нами ґрунтовий актиноміцет *Streptomyces avermitilis* УКМ Ас 2161 може утворювати повний комплекс авермектинів, активна фракція В яких становить близько 40 % [6].

З літератури відомі дані, які свідчать про те, що синтез авермектинів

культурою *S. avermitilis* тісно пов'язаний із синтезом ліпідів: відбувається конкуренція за спільні попередники – оцтову, пропіонову, масляну кислоти; при додаванні в середовище інгібіторів синтезу ліпідів синтез авермектинів теж пригнічується [4]. Спостерігається активізація синтезу авермектину та жирних кислот за наявності глюкози у ферментаційному середовищі, що може свідчити про наявність зв'язку між ними [10]. Не виключено, що збагачення міцелію ліпідами забезпечує розчинення і компартменталізацію авермектинового комплексу в ліпідній фракції та сприяє його синтезу [9].

У зв'язку з вищевикладеним ми вважали за доцільне вивчити ліпідний та жирнокислотний склад продуктивних варіантів *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 за різних умов культивування.

Матеріали і методи. Об'єктом дослідження був один з варіантів *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 (№ 1088), відібраний за результатами попередніх досліджень [6].

Для отримання посівного матеріалу культуру вирощували на модифікованому картопляно-глюкозному агарі протягом 10 діб при 28°C. Синтез проводили в умовах глибинного культивування на поживному середовищі C₁₀ наступного складу (г/л): соєве борошно -16; дріжджі сухі - 4; крохмаль розчинний – 23; CaCO₃ – 4; K₂HPO₄ – 1; глюкоза – 60; рН 6,2. До 50 мл ферментаційного середовища додавали 2% маточної культури (за об'ємом), культивували на качалках при 240 об/хв в колбах об'ємом 500 мл. Маточну культуру вирощували на середовищі, яке мало такий склад (г/л): соєве борошно –15; дріжджі сухі – 5; глюкоза – 20; рН 6,2 [6]. Для стимулювання процесів біосинтезу культурою авермектинів та ліпідів до складу поживного середовища вносили в різних концентраціях ацетат Na, а також, враховуючи фізіолого-біохімічні особливості штаму, змінювали концентрацію крохмалю. Зважаючи на те, що авермектини є вторинними метаболітами, в одному з варіантів досліджу вносили в середовище глюкозу у два етапи: 4 % на початку + 3 % на 4-ту добу росту [4]. При дослідженні жирнокислотного складу використовували 4 варіанти середовища: №1 – стандартне поживне середовище C₁₀ з додаванням 7 % глюкози; №2 – середовище C₁₀ з додаванням 4 % глюкози на початку + 3 % на 4-ту добу росту; №3 – середовище C₁₀ з половиною дози крохмалю та 7 % глюкози; №4 – середовище C₁₀ з половиною дози крохмалю та з додаванням 4 % глюкози на початку + 3 % на 4-ту добу росту. Авермектинсинтезуючу активність визначали на 7 та 14 добу.

Ліпіди екстрагували методом Фолча, модифікованим в лабораторії “Produsi microbieni” Інституту мікробіології АН республіки Молдова. Екстракцію здійснювали поетапно:

- обробляли біомасу сумішшю хлороформ : етанол (1:5) та чистим хлороформом при температурі 28°C та постійному помішуванні;
- розділяли хлороформ та етанол на роздільній колонці з використанням дистильованої води;
- висушували хлороформ з ліпідами шляхом фільтрування через безводний Na_2SO_4 ;
- випарювали хлороформ та зважували ліпіди.

Кількісний та якісний склад ліпідів визначали методом тонкошарової хроматографії (ТШХ) на пластинках “Silufol” марки UV-254 в системі гексан – диетиловий ефір – льодяна оцтова кислота (73:25:5). Ліпіди на хроматограмах виявляли, оброблюючи останні 10 %-ним спиртовим розчином фосформолібденової кислоти. Аналіз оптичної густини плям на хроматограмі проводили на денситометрі DO-IM для кольорових та чорно-білих пластин [7].

Для приготування метилових ефірів жирних кислот: відбирали 0,1 г лабораторної проби ліпідів однорідної консистенції і в скляній пробірці розчиняли в 1,9 см³ гексану; у розчин гексану вводили метилат натрію в метанолі концентрації 2 моля/дм³. Інтенсивно перемішували протягом 2 хв., відстоювали 5 хв. та центрифугували. Отриманий розчин використовували для аналізу.

Аналіз проводили на газовому хроматографі HP 6890, аналітична колонка FFAP 30 см, d 32 мм.

Біосинтетичну активність оцінювали за кількістю авермектинів (мкг) в 1 см³ етанольного екстракту з міцелію стрептоміцету [5, 6]. Склад авермектинового комплексу та співвідношення окремих фракцій визначали методом високоефективної рідинної хроматографії (ВЕРХ) у системі етанол – ацетонітрил – вода (55:22,5:22,5) на приладі Beckman System Gold при 243 нм [2, 6].

Результати та їх обговорення. Результати аналізу отриманих даних показали, що при вивченні якісного складу ліпідів *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088) були виявлені наступні класи: фосфоліпіди, моно- та дигліцериди, стерини, вільні жирні кислоти, тригліцериди, ефіри стеринів, воски. Типова хроматограма якісного складу ліпідів представлена на рис. 1.

На ферментаційних середовищах різного складу культура може утворювати від 7,54 до 12,19% ліпідів від ваги сухої біомаси. В сумі загальних ліпідів авермектинсинтезуючого штаму *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088) переважали фосфоліпіди (до 23 %), стерини (до 18 %) та тригліцериди (до 16 %). Враховуючи те, що фосфоліпіди становлять майже четверту частину загальних ліпідів (до 23 %), а їх кількість зростає одночасно із збільшенням авермектинсинтезуючої активності, можна припустити, що саме фосфоліпіди відіграють важливу роль в процесах їх синтезу (табл. 1).

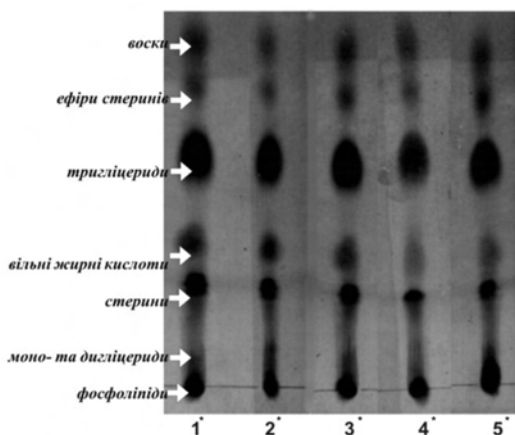

Рис.1. Якісний склад ліпідів *S.avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088)

- 1* – поживне середовище C_{10} ;
- 2* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 0,5 г/л ацетату натрію;
- 3* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 1 г/л ацетату натрія;
- 4* – C_{10} (1/2 крохмалю);
- 5* – C_{10} з додаванням глюкози у два етапи.

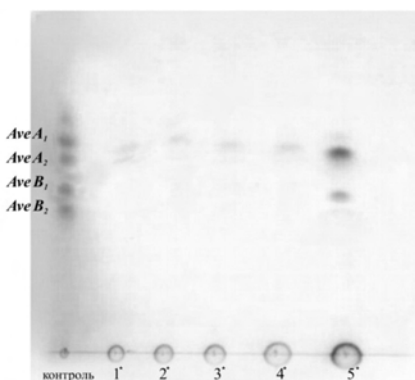

Рис.2. Компонентний склад авермективного комплексу *S.avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088)

- 1* – поживне середовище C_{10} ;
- 2* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 0,5 г/л ацетату натрію;
- 3* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 1 г/л ацетату натрія;
- 4* – C_{10} (1/2 крохмалю);
- 5* – C_{10} з додаванням глюкози у два етапи.

Встановлена прямопропорційна кількісна залежність між синтезом ліпідів і авермектинів. Внесення до ферментаційного середовища ацетату натрію, крохмалю та глюкози (у два етапи) позитивно впливало на синтез ліпідів *S. avermitilis*. Разом з тим збільшувалась кількість авермектинів у біомасі, особливо в останньому випадку (рис. 2).

Беручи до уваги літературні дані та результати наших попередніх досліджень [3, 8] синтезу ліпідів та вторинних метаболітів стрептоміцетами, можна прийти до висновку, що низький рівень ліпідів та пряма кількісна залежність між синтезом авермектинів і ліпідів у біомасі авермектинсинтезуючого штаму стрептоміцету зумовлений використанням останніх як джерела вуглецю та енергії не тільки для життєдіяльності клітини, а й значною мірою для синтезу культурою авермектинів. При збільшенні синтезу ліпідів з 7,5% (на середовищі C_{10}) до 10,36% у варіанті 4* кількість синтезованих авермектинів збільшилась на 25%.

Таблиця 1. Накопичення ліпідів *S. avermitilis* за різних умов культивування

Варіант досліджу	Вміст загальних ліпідів, %	Біомаса, г/л	Ліпідні фракції, відсоток до загальних ліпідів						
			фосфо-ліпіди	моно- та дигліцериди	стерини	вільні жирні кислоти	три-гліцериди	ефіри стеринів	воски
1*	7,54	27	21	9	16	10	14	13	17
2*	8,17	23	19	11	18	11	15	14	12
3*	9,63	29	20	11	16	12	16	13	13
4*	10,36	28	19	11	18	11	16	13	12
5*	12,19	32	23	11	15	10	15	15	12

1* – поживне середовище C_{10} ;

2* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 0,5 г/л ацетату натрію;

3* – C_{10} (1/2 крохмалю) + 1 г/л ацетату натрію;

4* – C_{10} (1/2 крохмалю);

5* – C_{10} з додаванням глюкози у два етапи.

Враховуючи позитивний вплив глюкози на біосинтез авермектину та збільшення жирних кислот у складі ліпідів [10], доцільним було проаналізувати жирнокислотний склад *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088) за різних

умов внесення глюкози в середовище. Використовували звичайне соєве середовище C₁₀ та середовище зі зменшеною кількістю крохмалю. Глюкозу вносили у відповідності зі стандартною методикою та у два етапи.

В жирнокислотному складі загальних ліпідів, виділених з міцелію авермектинсинтезуючого штаму *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 (варіант 1088), були виявлені кислоти з кількістю вуглецевих атомів від 4-х до 24-х, насичені і ненасичені, з парним і непарним числом атомів вуглецю. В складі жирних кислот переважали: лінолева (від 38 до 47%), олеїнова (від 21 до 28%), та пальмітинова (від 12 до 15%) кислоти. У варіанті з внесенням глюкози в два етапи при зменшеному вмісті крохмалю була присутня масляна кислота (0,8%) та відсутні капринова, каприлова, капронова та лауринова жирні кислоти, що, можливо, пов'язане з використанням цих кислот як попередників у синтезі авермектину при нестачі джерела вуглецевого живлення (табл. 2).

Велика кількість ненасичених жирних кислот значною мірою зумовлює величину коефіцієнта ненасиченості ліпідів досліджуваного штаму. Він становить від 0,3 до 0,4 в залежності від умов культивування. Додавання 7% глюкози на початку культивування спричиняє збільшення вмісту насичених жирних кислот (C₄-C₁₈) у варіантах №1 та №3, у варіантах №2 та №4 переважають жирні кислоти з більшою кількістю вуглецю (C₁₈-C₂₃) (табл. 2). Відсутність жирних кислот C₆ – C₁₂ у варіанті досліду №4 говорить про можливу нестачу джерел вуглецю, що імовірно пов'язано з невеликою кількістю крохмалю та глюкози в середовищі.

Таблиця 2. Жирнокислотний склад S. avermitilis залежно від умов культивування

Кислота	Вміст кислоти (%) при використанні середовища :			
	№1	№2	№3	№4
1	2	3	4	5
Масляна - C _{4:0}	0,4675	0,3148	0,1569	0,7877
Капронова - C _{6:0}	0,4495	0,1275	0,5666	0
Каприлова - C _{8:0}	0,0562	0,0769	0,0299	0
Капринова - C _{10:0}	0,06	0,055	0,0305	0
Лауринова - C _{12:0}	0,0934	0,0655	0,0401	0
Миристинова - C _{14:0}	1,081	0,6345	0,9636	0,6928

1	2	3	4	5
Пентадеканова - C _{15:0}	1,4826	0,7628	1,5487	0,7779
Пальмітинова - C _{16:0}	15,913	14,735	13,919	12,204
Пальмітоолеїнова - C _{16:1}	3,1503	1,5829	3,384	2,2699
Маргаринава - C _{17:0}	0,2544	0,1605	0,269	0,1972
Гептадеценава - C _{17:1}	0,1912	0,114	0,0342	0,103
Стеаринова - C _{18:0}	5,5426	5,4347	4,0051	4,1938
Олеїнова - C _{18:1}	26,478	28,931	21,813	23,045
Лінолева - C _{18:2}	38,02	39,775	45,769	47,015
Ліноленова - C _{18:3}	3,8211	3,815	5,3028	5,3883
Нонодеканова - C _{19:0}	0,0702	0,0898	0,1007	0,0934
Арахінова - C _{20:0}	0,4842	0,5366	0,4081	0,4853
Арахідонова - C _{20:4}	0	0,0483	0,0384	0
Бегенова - C _{22:0}	0,5402	0,6119	0,3485	0,4506
Ерукова - C _{22:1}	0,1126	0,1415	0,3485	0,3394
Трикозанова - C _{23:0}	0,2102	0,217	0,1853	0,163
Лігноцеринова - C _{24:0}	0,2298	0,2922	0,1701	0,1932
Нервонова - C _{24:1}	1,1982	0,9083	0,6915	1,1459
Сума насичених кислот	26,935	24,178	22,792	20,237
Сума ненасичених кислот	73,369	75,821	77,601	79,536
Коефіцієнт насиченості	0,4	0,3	0,3	0,3

З літературних джерел відомо, що ліпіди стрептоміцетів різних видів містять жирні кислоти з кількістю атомів вуглецю від C₁₀ до C₂₄ [8]. Наявність у ліпідній фракції авермектинсинтезуючого штаму *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 низькомолекулярних жирних кислот (від C₄) характерно для цього штаму, оскільки низькомолекулярні жирні кислоти є попередниками при синтезі авермектину.

Таким чином, авермектинсинтезуючий штам *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 може утворювати до 12 % ліпідів, до складу яких входять фосфоліпіди, моно- та дигліцериди, стерини, вільні жирні кислоти, тригліцериди, ефіри стеринів, воски.

В складі загальних ліпідів переважають фосфоліпіди (до 23%), стерини (до 18%) та тригліцериди (до 16 %). Зі збільшенням кількості фосфоліпідів спостерігається збільшення авермектинсинтезуючої активності.

Особливістю жирнокислотного складу *S. avermitilis* УКМ Ас 2161 є наявність низькомолекулярних кислот – масляної, капринової, капронової та каприлової, які є попередниками при синтезі авермектину.

1. Васьковский В.Е. Липиды // Соросов. обозр. журн. – 1997. – № 3. – С. 32-37

2. Викторов А.В., Плешков Е.Н., Кругляк Е.Б. и др. Новый метод ВЭЖХ для определения природных авермектинов групп А и В и олигомицина. Приложение – анализ аверсектина С // Биотехнология. – 1999. – № 5. – С. 79-86.

3. Козырицкая В.Е., Андреюк К.И. Синтез липидов и каротиноидов желтыми стрептомицетами // Acta Biotechnol. – 1984. – Vol. 4, № 1 – С. 59-65.

4. Миронов В.А., Сергеева А.В., Воронкова В.В., Даниленко В.Н. Биосинтез авермектинов: физиологические и технологические аспекты // Антибиот. и химиотер. – 1997. – Т. 42 – № 3. С. 31-36.

5. Мосин В. А., Дриняев В. А., Мирзаев М.Н. Авермектины: колориметрический метод определения в культуральной жидкости *Streptomyces avermitilis* и кристаллических препаратах // Биотехнология. – 1993. – № 1. – С. 9-12.

6. Петрук Т.В., Білявська Л.О., Козирицька В.Є., Муквич М.С. Підвищення біосинтетичної активності *Streptomyces avermitilis* УКМ Ас 2161 під впливом N-метил –N-нітро-N-нітрозогуанідину // Мікроб. журнал. – 2004. – Т. 66, № 6. – С. 24-30.

7. Растимешина И.О. Направленный синтез биологически активных веществ штаммом *Streptomyces canosus* CNM-71 и перспективы их использования: Дис. док. биол. Наук: 03.00.07. – Кишинёв, 2001. – 81с.

8. Рубан Е.Л. Микробные липиды и липазы. – М.: Наука, 1977. – 218 с.

9. Burg W.R. Miller B.M., Baker E.E. et al. Avermectins, new family of potent anthelmintic agents: producing organism and fermentation // Antimicrob Agents Chemother. – 1979. – Vol. 51, № 3 – P. 361-367.

10. Novak J., Rezanka T., Koza T., Vanek Z. Biosynthesis of avermectins and lipids in *Streptomyces avermitilis* // FEMS Microbiol. Lett. – 1990. – Vol. 70. – P. 291-294.

ЛИПИДЫ АВЕРМЕКТИНСИНТЕЗИРУЮЩЕГО ШТАММА *Streptomyces avermitilis* УКМ Ас 2161

Петрук Т. В., Козирицкая В. Е., Валагурова Е.В., Иутинская Г.А.

Институт микробиологии и вирусологии им. Д.К. Заболотного НАН Украины,
г. Киев

Авермектинсинтезирующий штамм S. avermitilis УКМ Ас 2161 может образовывать до 12 % липидов. В сумме общих липидов преобладают фосфолипиды (до 23 %), стерины (до 18 %) и триглицериды (до 16 %). С увеличением количества фосфолипидов наблюдается увеличение авермектинсинтезирующей активности. Особенностью жирнокислотного состава S. avermitilis УКМ Ас 2161 есть присутствие низкомолекулярных кислот, которые являются предшественниками при синтезе авермектина.

Ключевые слова: *стрептомицеты, авермектины, липиды, жирные кислоты*

LIPIDS OF THE AVERMECTIN SYNTHESIZED STRAIN OF *Streptomyces avermitilis* UCM Ac 2161

Petruk T.V., Kozyritskaya V.E., Valagurova H.V., Iutinskaya G.A.

Zabolotny Institute of Microbiology and Virology, UNAS, Kyiv

Avermectin synthesized strain of Streptomyces avermitilis UCM Ac 2161 capable to form up to 12 % of lipids. In the sum of the general lipids prevailed phosphotides (up to 23 %), sterols (up to 18 %) and triglycerides (up to 16 %). Increasing of avermectin synthesized activity was observed with increasing of phosphotides amount. Peculiarity of fatty acid structure of S. avermitilis UCM Ac 2161 was presence of low-molecular acids that are predecessors by avermectins synthesis.

Key words: *streptomycetes, avermectins, lipids, fatty acids.*